

Symposium

**VAN DE STAKKERS VAN DE AKKERS
NAAR DE HELDEN VAN DE VELDEN**
Ecologie en bescherming van akkervogels

Zaterdag 2 december 2006
Provinciehuis Vlaams-Brabant
Leuven, België

Lezingenprogramma | postersessie

Programma

Tijd	Spreker	Titel
9:00–10:00	–	Registratie / onthaal / koffie
10:00–10:10	Dagvoorzitter	Welkom / Inleiding
10:10–10:30	Olivier Dochy <i>Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, België</i>	Akkervogels in Noordwest-Europa: endangered, en dan gered
10:30–11:00	Dries Kuyper <i>Bureau Altenburg & Wymenga / Vogelbescherming Nederland, Nederland</i>	Patrijs
11:00–11:30	Maarten Hens <i>Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, België</i>	Geelgors en Grauwe Gors
11:30–12:00	Henk Jan Ottens <i>SOVON, Nederland</i>	Veldleeuwerik
12:00–13:30	–	Lunch / postersessie
13:30–14:05	Ian Henderson <i>British Trust for Ornithology, Engeland</i>	Benefits to Lapwings and other farmland birds using mixed rotations
14:05–14:40	Ben Koks <i>Werkgroep Grauwe Kiekendief, Nederland</i>	De Grauwe Kiekendief als springplank voor beheer broedvogels in grootschalig akkerland
14:40–15:10	–	Koffiepauze / postersessie
15:10–15:45	Richard Bradbury <i>Royal Society for the Protection of Birds, Engeland</i>	Finding room for farmland birds in modern agriculture
15:45–16:20	Geert De Snoo <i>Universiteit Leiden & Wageningen Universiteit, Nederland</i>	Agrarische natuur: soortgericht of systeemgericht beheren?
16:20–16:30	Dagvoorzitter	Slotbeschouwingen / conclusies
16:30–17u30		Receptie

Akkervogels in Noordwest-Europa: endangered, en dan gered?

Olivier Dochy

*Wetenschappelijk medewerker provincie West-Vlaanderen, Instituut voor Natuur- en
Bosonderzoek, Kliniekstraat 25,B- 1070 Brussel, België
E-mail: olivier.dochy@inbo.be*

De traditionele vogels van landbouwgebied gaan duidelijk achteruit in heel Europa. Velen zijn voorheen talrijke soorten als Veldleeuwerik, Patrijs, Geelgors en Grauwe Gors. Voor sommigen is het al te laat: Ortolaan, Korhoen, Grauwe Klauwier en Kuifleeuwerik verdwenen volledig uit agrarisch gebied. Een enkele nieuwkomer, zoals de Blauwborst, kan dit verlies niet goedmaken. Opportunisten die o.a. profiteren van de maïsteelt (kraaiachtigen, Houtduiven, exoten) nemen anderzijds sterk toe. Dit symposium gaat over de traditionele soorten, zeg maar de “beroepslandbouwvogels”. Want die kunnen nergens elders heen.

Om goede maatregelen te ontwikkelen moeten de oorzaken van de achteruitgang gekend zijn. Die zijn vooral gelinkt aan een reeks, vaak onopvallende, evoluties in de landbouw(intensivering). Versnippering van landbouwgebied door urbanisatie verergert nog de problematiek. Vanuit het standpunt van de akkervogels werken nieuwe bossen en dreven in kerngebieden zelfs ook versnipperend. Tenslotte zijn er nu meer predatoren dan vroeger, in allerlei vormen en soorten. Zij profiteren van versnipperde landschappen, zodat het aannemelijk is dat de predatiedruk op akkervogels is toegenomen. Hoedanook is de biotoopkwaliteit factor nummer één om aan te werken: zonder voedsel en schuilgelegenheid wordt ook in een predatorenvrije wereld geen enkel kuiken groot.

Maatregelen voor akkervogelbescherming zijn niet zo moeilijk. Het zijn meestal vormen van randenbeheer: ruige en/of bloemrijke grasstroken, zadenrijke gewassen, hagen of onbespoten gewasranden. In open veld zijn 's winters onbespoten (graan)stoppels het meest interessant, en 's zomers (delen van) percelen die gewoon braak blijven liggen, al zijn het maar 'leeuwerikvlakjes' van 20 m². Het inzaaien van bepaalde inheemse gras-kruidentmengsels i.p.v. spontane ontwikkeling kan een alternatief zijn om onkruidvrees bij de boer te verminderen. In het INBO-akkervogelrapport (zie <http://www.inbo.be/files/Bibliotheek/02/167602.pdf>) staan deze maatregelen in detail beschreven.

Beheerovereenkomsten vormen het ideale instrument voor akkervogelbescherming. Mits doelgerichte inzet kunnen ze wel degelijk het tij keren. Zo werden in Groot-Brittannië al Cirlgors en Griel van de ondergang gered. Om effect te hebben is een grootscheepse toepassing van kleinschalige, als een netwerk verspreide, maatregelen nodig. Persoonlijke begeleiding van de landbouwer verhoogt de efficiëntie sterk. Met een netwerk aan kleine landschapselementen komen ook andere voordelen tot uiting: meer natuurlijke vijanden van plagen en ziektes, betere erosiebestrijding, betere kansen voor andere fauna en flora om zich doorheen het landschap te verplaatsen (natuurverbinding), een mooier landschap, enzovoort.

In elk geval moet bij de keuze van de maatregelen rekening gehouden worden met:

- de aanwezige soorten
- relatie met het landschap (open of kleinschalig)
- de 'grote drie', rekening houdend met de twee vorige punten:
 - nestgelegenheid en dekking
 - zomervoedsel (insecten)
 - wintervoedsel (zaden)

Kortom, akkervogelbescherming is meer dan vogels beschermen die niet meer goed mee kunnen in de mondiale *rat race* van de landbouwontwikkelingen. Het gaat om het leefbaar houden van een heel ecosysteem. En daar profiteert de landbouw op termijn zeker van mee. En de jagerij. En de vogelkijkers. En de recreant.

Vrouwtje Grauwe Kiekendief, Groningen, Nederland [hans Hut, Werkgroep Grauwe Kiekendief]

Oorzaken van achteruitgang van de Patrijs

Dries Kuyper

*Altenburg & Wymenga Ecologisch Onderzoek B.V., Postbus 32, 9269 ZR Veenwouden, Nederland
E-mail:d.kuijper@altwym.nl*

Het verspreidingsgebied en het aantal broedparen van de Patrijs heeft de laatste decennia een sterke afname laten zien in Nederland. Deze afname is niet uniek voor Nederland. In de meeste landen van Europa zijn de aantallen vanaf de jaren '90 met meer dan 50 % gedaald. Er is daarom veel internationale aandacht voor de soort. In opdracht van Vogelbescherming Nederland is Altenburg & Wymenga Ecologisch onderzoek bezig om een overzicht te geven van de bestaande internationale wetenschappelijke kennis. Dit overzicht dient als input voor het starten van voorbeeldprojecten met gebiedsgerichte maatregelen die in 2008 zullen plaatsvinden.

Uit studies in Engeland blijkt dat er drie periodes zijn te onderscheiden in het populatie verloop van Patrijzen; een stabiele populatie vóór 1950, een sterke afnemende populatie tussen 1950 en 1960, en een verder dalende populatie vanaf eind jaren 60 tot nu. In de periode vóór 1950 werden populatieschommelingen voornamelijk door verschillen in kuikenoverleving per jaar bepaald. Vanaf 1950 heeft zich een sterke daling van de kuikenoverleving voor gedaan. Deze daling was voornamelijk het gevolg van een afname van het insectenaanbod, dat cruciaal is voor de kuikenoverleving, veroorzaakt door een toename van het gebruik van pesticiden en een intensivering van de landbouw. In de periode vanaf de jaren '60 blijkt er geen verdere daling van de kuikenoverleving te hebben plaatsgevonden. Verschillende andere factoren veroorzaken nu de afname van de Patrijs. Belangrijke factoren zijn een daling van de overleving van hennen in de broedperiode en het percentage nesten dat succesvol is. Verschillende studies koppelen deze factoren aan een toename van predatie.

Wat moeten we doen om de Patrijzenstand te herstellen? Verschillende studies richten zich op het verminderen van de rol van predatie. Een langjarige studie waar het aantal predatoren gereduceerd werd bleek ook de aantallen broedparen van Patrijzen te verhogen. Deze studie werd echter uitgevoerd in een gebied waar het habitat voor Patrijzen al goed was. Andere studies richten zich op het verbeteren van geschikt foerageer- en broedhabitat. Deze studies laten aan de ene kant zien dat Patrijzen snel gebruik maken van deze habitatverbeteringen maar dat aan de andere kant deze verbeteringen door een toename van predatie weer teniet kunnen worden gedaan. De vraag komt hieruit naar voren of we de Patrijzenstand alleen kunnen herstellen door predatie te verminderen.

Uit het populatieverloop blijkt dat de sterkste afname van de Patrijs plaatsvond in de jaren '50 door een daling van de kuikenoverleving als gevolg van de veranderingen die in het agrarisch landschap hebben plaatsgevonden. Dit kan als de belangrijkste oorzaak gezien worden van de afname van de Patrijs. Predatie bleek pas een rol te spelen op het moment dat de Patrijzenpopulatie op een erg laag niveau was. Hieruit kan geconcludeerd worden dat verschillende factoren meegenomen dienen te worden om de Patrijzenstand te herstellen, maar bovenal dat de overlevingskansen van kuikens vergroot dienen te worden. Pas dán wordt verwacht dat de Patrijs zich zal herstellen naar hun oude niveau. Als zich een gezonde populatie gevormd heeft wordt verwacht dat predatie een onbelangrijke rol speelt.

Geelgors en Grauwe Gors: hongeren in de winter

Maarten Hens

Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Kliniekstraat 25, B-1070 Brussel, België

E-mail: maarten.hens@inbo.be

De Geelgors is een karaktervogel van kleinschalige landbouwlandschappen, terwijl de Grauwe Gors uitsluitend voorkomt in open, uitgestrekte gebieden. Het zijn beide uitgesproken zaadeters. De Geelgors boert in Noordwest-Europa minstens sinds de jaren '70 langzaam achteruit, terwijl de Grauwe Gors sinds de jaren '50 in een groot deel z'n verspreidingsareaal sterk tot zeer sterk achteruitgegaan is.

Aan de basis van de achteruitgang liggen zowel habitatverlies als voedselgebrek in zomer en winter. Verschillende studies hebben de penibele voedselsituatie tijdens de winter (te weinig zaden) momenteel de populatiegrootte in belangrijke mate bepaald. In Vlaanderen wordt sinds enkele jaren in verschillende gorzengebieden geëxperimenteerd met het laten overwinteren van ongeoogste graanstroken of -akkers. Deze maatregel wordt overal als succesvol ervaren ('we trekken de ganse winter veel gorzen aan'). Beperkt cijfermateriaal over vestiging van Geelgorsterritoria tijdens het broedseizoen in de gebieden rond de winterakkers suggereert minstens een stagnatie tot lichte toename van de plaatselijke broedpopulatie. Voor Grauwe Gors lijkt de maatregel vooralsnog geen aantoonbaar effect te sorteren op de broedpopulaties, die de voorbije jaren ook in de gebieden rond de maatregelzones verder blijven afkalven. Het feit dat Grauwe Gorzen tot laat in april op zaden aangewezen zijn en als winterhabitat ook preferentieel grote, open landschappen verkiezen, vormen hier een mogelijke verklaring. Het bijsturen van de maatregelen lijkt dus aan de orde wil men greep krijgen op de neerwaartse populatietrend van de Grauwe Gors in Vlaanderen. Kruidenrijke randen, stoppelakkers in de winter en overwinterend graan in open landschap lijken hiervoor de recepten.

Veldleeuwerikonderzoek in Nederland

Henk Jan Ottens, Wolf Teunissen

*SOVON Vogelonderzoek Nederland, Rijksstraatweg 178, 6573 DG Beek-Ubbergen, Nederland
E-mail: hjottens01@hetnet.nl , wolf.teunissen@sovon.nl*

Met de Veldleeuwerik is dé soort in Nederland genoemd die getalsmatig het sterkst is afgenomen. In dertig jaar tijd daalde de stand van ongeveer 500.000 broedparen in 1977 tot 50.000 broedparen in 2000. Vooral in het duingebied (verruiging) en het boerengrasland (agrarische werkzaamheden) is een zingende Veldleeuwerik een bijzondere verschijning geworden. Ook in de akkers gaat het niet goed, maar is de afname minder dramatisch. Momenteel vormen hooilandreservaten, heidegebieden en akkergebieden de belangrijkste habitats voor broedende Veldleeuweriken in Nederland.

Sinds 2002 voert SOVON onderzoek uit aan het broedsucces van Veldleeuweriken. Aanvankelijk lag de nadruk vooral op de effecten van braaklegging en agrarisch natuurbeheer in akkergebieden. De resultaten maakten duidelijk dat vooral de reproductie onder druk stond. Daarom wordt vanaf 2006 grootschaliger gekeken naar het broedsucces van Veldleeuwerik in een verschillend aantal habitattypen. In Noord-Nederland betrof dit een populatie in een hooilandreservaat, met als referentie een populatie broedend in intensief grasland. Behalve het meten van het uitkomstsucces en het volgen van de ontwikkeling van de nestjongen is in beide gebieden ook gekeken naar het terreingebruik van voedselzoekende ouders.

In het Limburgse akkerreservaat is een zelfde soort proefopzet gezocht. Ook hier werd de populatie onderzocht in het reservaat en in een vergelijkbaar referentiegebied daarbuiten. Naast het uitkomstsucces en de ontwikkeling van de jongen is hier vooral gekeken naar de gewasontwikkeling en de nestplaatskeuze van Veldleeuweriken.

Het toegenomen gebruik van wintergranen leidt tot een snel dichtgroeïende vegetatie in de loop van het broedseizoen. De aanleg van veldleeuwerikveldjes—uitsparingen van 4x4 meter waarin geen wintertarwe is gezaaid of achteraf verwijderd—wordt gezien als een beheermaatregel om het aantal Veldleeuweriken in wintergranen te bevorderen. Of dit daadwerkelijk het geval is, is onderzocht in Zeeland. Tevens is een start gemaakt met onderzoek naar de functie van de plotjes.

De resultaten vormen hooguit aanwijzingen, maar wel valt op dat de productie van jongen in intensief grasland achterblijft bij die in extensief grasland. Opmerkelijk genoeg wordt dit vooral veroorzaakt door een lager uitkomstsucces van de nesten. Onduidelijk is of dit het gevolg is van problemen tijdens de ei- of kuikenfase, maar het feit dat oudervogels in intensief grasland gemiddeld grotere afstanden moet afleggen voor het vinden van voedsel suggereert dat het lage uitkomstsucces gerelateerd is aan de kuikenfase. Tevens lijken veldleeuweriken in extensief grasland meerdere (succesvolle) legfels per seizoen te produceren.

Aangezien agrarische gebieden met geëxtensiveerd beheer vaak onmiddellijk (her)ontdekt worden lijkt de grootste winst voor de populatie hier gehaald te kunnen worden. Daarom zal de komende jaren het onderzoek in Nederland zich in deze gebieden blijven concentreren. De belangrijkste vraag hierbij blijft of de jongenproductie voldoende is en zo niet wat daarvan de oorzaak is. Door middel van gekleurde populaties moet inzicht worden verkregen in de overleving van individuen. Ook de overleving in de winter moet hierbij betrokken worden.

Benefits to Lapwings and other species using mixed rotations

Ian Henderson

British Trust for Ornithology, The Nunnery, Thetford, Norfolk IP24 2PU, UK
E-mail: ian.henderson@bto.org

One of the most important conservation issues effecting bird populations in lowland Europe has been the widespread loss of structural diversity on farmland, due to simplified crop rotations and increasing pesticide use. Together they have contributed to well-documented declines in the abundance and variety of many plants and animals on and therefore food availability for birds. Demands for higher standards in the UK, for the protection of biodiversity, soils and raw materials have driven several Government and privately funded research programmes that underpin a Government commitment in England to reverse declining bird populations on farmland by the year 2020 (using a Farmland bird index of 'representative' species). To achieve this, large areas of land, probably including typical commercial crops must make basic and fundamental contributions to habitat and food provision alongside conservation schemes. Crop rotations and their management must be explored for their environmental value. On this subject, we present results from projects that show the response of farmland bird populations to combinations or elements of mixed cropping on *commercial farms*, and how some crops and crop/field type combinations can contribute as legitimate and complementary bird-habitats – albeit with care to avoid ecological traps.

Van Grauwe Kiekendief naar een bredere kijk op akkervogelbescherming in Noord-Nederland

Ben Koks

*Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, postbus 46, 9679 ZG Scheemda, Nederland
Web: www.grauwekiekendief.nl*

Momenteel ligt er in de provincie Groningen een totale lengte van 750 kilometer faunaranden met een gemiddeld breedte van 10.5 meter. Tevens zijn er twee agrarische natuurverenigingen actief bezig met natuurbeheer op akkerland en beginnen de eerste vruchten van deze inspanningen zich af te tekenen. Voor een goed begrip voor kansen voor akkervogels is een uitstapje over de grens echter verplichte kost. In het Duitse Rheiderland wordt op een relatief ruime schaal geëxperimenteerd met verschillende typen faunaranden en zijn de eerste resultaten ronduit bemoedigend.

In 2002 is de Werkgroep Grauwe Kiekendief actief geworden in de Dollardpolders aan de andere zijde van grens. In dit gebied troffen we een situatie aan waarin boeren en natuurbeschermers lijnrecht tegenover elkaar stonden en waar het laatste waarover werd gesproken 'natuur in akkerland' was. We zijn nu vijf seizoenen verder en dit symposium is een mooi moment om de tussenbalans op te maken. In een gebied met een grootschalige open karakter, nagenoeg 100% akkerbouw en 42 actieve landbouwers is een jaar na onze entree in het gebied de eerste agrarisch natuurvereniging (ANV) in Duitsland opgericht. Inmiddels is in dit gebied (4.500 ha) een 120 kilometer aan faunaranden aangelegd en reageren Grauwe Kiekendief, Veldleeuwerik, Gele Kwikstaart en Patrijs positief op de genomen maatregelen. Opmerkelijk genoeg hebben in drie achtereenvolgende jaren Velduil gebroed en kon in 2004 het eerste broedgeval van een Blauwe Kiekendief in akkerland in Noord-Duitsland worden verwelkomd. Waarom beginnen in Duitsland als kan worden gesteld dat de provincie Groningen de eerste provincie is in Nederland waar op een substantiele schaal wat is gedaan aan agrarisch natuurbeheer in akkerland? Zoals gezegd wordt in de provincie Groningen op grote schaal aan randenbeheer gedaan. Door toedoen van de regels uit de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) liggen in een aantal regio's concentraties met veel randen. Hoewel Groningen de eerste provincie betrof waar met deze maatregel op landschapschaal kon worden geëxperimenteerd kunnen we—behoudens enige interessante uitzonderingen—vaststellen dat evolutie naar ecologisch interessantere randen is gestagneerd omdat de overheid niet stuurt op de kwaliteit van deze randen. Het boeiende fenomeen doet zich nu dus voor dat we bij onze Oosterburen kunnen laten zien hoe goeie randen eruit zien en in welke configuratie deze randen het hoogste rendement laten zien.

In Noord-Groningen laten boeren die zijn aangesloten bij de agrarische natuurvereniging "Wierde en Dijk" zien dat een innovatief idee ook zijn effect sorteert. In het werkgebied van deze ANV zijn de zg. duoranden geïntroduceerd; intelligente randen waarom zowel boer als veldleeuwerik de nodige baat bij blijken te hebben. De eerste resultaten van het duoranden-project zijn bemoedigend en het is veelzeggend dat in 2006 het eerste succesvolle paar Grauwe Kiekendieven zich ophield in het gebied met de hoogste dichtheid aan duoranden. Hoewel één paar Grauwe Kiekendieven nog geen lente maakte desalniettemin een hoopvol signaal dat we in Noord-Nederland op de goede weg zijn om akkervogelbeheer effectiever te maken.

Finding room for farmland birds in modern agriculture

Richard Bradbury

*Royal Society for the Protection of Birds, The Lodge, Sandy, Bedfordshire SG19 2DL, UK
E-mail: Richard.bradbury@rspb.org.uk*

In the UK, many stakeholders have collaborated for over a decade to try to halt the decline of farmland birds. Our strategy has five stages; accurate **monitoring**, to determine which species are in trouble: **diagnostic research**, to determine the cause of the decline of individual species: testing of agronomically-acceptable management **solutions** to the problem of each species: development of **agri-environment schemes** with an appropriate menu of options to conserve all species of interest: finally, we return again to **monitoring** to determine whether the schemes are working.

Agrarische natuur: soortgericht of systeemgericht beheren?

Geert R. de Snoo

*Universiteit Leiden / Wageningen Universiteit. Postbus 9518, 2300 RA Leiden, Nederland
E-mail: Snoo@cml.leidenuniv.nl*

De landbouw is van oudsher sterk bepalend voor de condities voor natuur in het landelijk gebied. Door haar dynamiek, met steeds veranderende gewasarealen en landbouwkundige praktijken, maken telkens andere planten- en diersoorten hun opwachting. Sommige soorten hiervan zijn wij gaan waarderen en bijvoorbeeld akkervogels of weidevogels gaan noemen. De laatste decennia echter zijn veel karakteristieke landschapselementen en kenmerkende soorten in aantal afgenomen. Mede in reactie hierop heeft het agrarisch natuurbeheer zich in Europa sterk ontwikkeld. Het belang ervan wordt inmiddels van overheidswege erkend. Reden te meer voor reflectie op de doelstellingen ervan. Wat willen we met agrarisch natuur- en landschapsbeheer eigenlijk bereiken?

De dominante benadering binnen het agrarisch natuurbeheer is het *soortenbeheer*. Een topdown benadering, die zich richt op het behoud van specifieke soorten. Motiverend voor boeren, burgers en beleidsmakers als de doelen worden gehaald, maar kwetsbaar als de resultaten achterblijven bij de verwachtingen. Bij het soortenbeheer, bijvoorbeeld gericht op weidevogels, zijn we begonnen met het nemen van slechts een beperkt aantal noodzakelijk geachte maatregelen, zoals het beschermen van nesten. Echter, de in het verleden uitgevoerde beheerspakketten op individuele bedrijven dragen alleen waarschijnlijk te weinig bij aan het herstel van de vogelpopulaties. Tegenwoordig beleven we dan ook de aanzet tot een meer systeemgerichte aanpak, bijvoorbeeld met het mozaïekbeheer. Steeds meer landschapsecologische factoren worden dan in hun ruimtelijke samenhang bij het beheer betrokken.

Een principieel bezwaar van de soortenbenadering is echter dat weinig recht wordt gedaan aan de dynamiek van landbouw en natuur. Het is te verwachten dat de toekomstige productiewijze van de landbouw steeds verder uit de pas gaat lopen met het beheer van de soorten die we willen behouden. De kans dat de overheid de steeds vergaande beheersmaatregelen en dus de oplopende kosten tot in lengte van jaren compenseert, is klein. Gezien de beschikbaarheid van natuurbeschermingsgelden is dat alleen te verwachten voor een beperkt aantal soorten en in bepaalde kerngebieden waar sprake is van internationale verdragen en verplichtingen.

Daarom is naast de soortgerichte benadering van het agrarisch natuurbeheer dan ook een tweede—bottom up—benadering noodzakelijk. Deze kan worden getypeerd als een *systeembenadering*. Met deze benadering hebben we, in de vorm van natuurontwikkeling, reeds kennis gemaakt bij het beheer van de natuurreserveaten. Bij de landbouw gaat het dan om het stimuleren van de natuurlijke processen in, op en rond de akkers en graslanden, die nodig zijn om de natuur überhaupt een kans te geven. Het accent komt dan te liggen op het creëren van goede randvoorwaarden voor natuur, en wel op alle landbouwbedrijven. Dat betekent allereerst het creëren van ruimte voor natuur. Zo bestaat in Nederland slechts 2–3 % van een akkerbouwbedrijf uit elementen zoals sloten en slootkanten. Daarmee is de speelruimte voor natuur rond de percelen gewoon te beperkt. Ten tweede gaat het ook om het productieoppervlak zelf. We hebben een schone bodem nodig met een rijk leven aan bacteriën, schimmels, regenwormen en insecten. Het 'kleine spul' in en op de akkers en graslanden vormt de basis van het

voedselweb en is van levensbelang voor het voorkomen van vogels in het agrarisch gebied. Welke soorten dat zijn, is niet altijd te voorspellen en zal veranderen in de tijd.

De systeemgerichte benadering is verwant aan de ecologische en geïntegreerde landbouw. Daarmee komen de sporen van de 'low input' landbouw, intrinsieke en functionele biodiversiteit bij elkaar. Een dergelijke benadering kan gestimuleerd worden door het natuur- en landschapsbeheer weer met de agrarische productie te verbinden. Niet direct via consumenten en keurmerken op producten, maar bijvoorbeeld via het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen van bedrijven in de agro-productieketen en het stellen van productievooraarden ('cross compliance') binnen het Gemeenschappelijke Landbouw Beleid in Europa. Op deze manier komt de sector tegemoet aan de veranderde normen en waarden in de samenleving ten aanzien van de landbouwproductie.

Posters

Farmland birds project in the Flemish Ardennes

Dominique Decleyre et al. [Natuurpunt Zwalm.vallei, België]

Akkervogels in de problemen

Demonstratieproject akkervogelbescherming in West-Vlaanderen. Leeuwerikvlakjes: eerste ervaringen

Demonstratieproject akkervogelbescherming in West-Vlaanderen. Graanranden als wintervoedsel

Demonstratieproject akkervogelbescherming in West-Vlaanderen. Wat leert ons 3 jaar broedvogelinventarisatie ?

Olivier Dochy et al. [Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek & Provincie West-Vlaanderen, België]

Graan voor Gorzen

Robin Guelinckx [Natuurpunt afdeling Velve-Mene, België]

De Hamster: gedoemd tot uitsterven?

Maurice La Haye [Radboud Universiteit Nijmegen / Alterra, Nederland]

Akkerranden en weidevogelbescherming

Jan Nagel [Landschapsbeheer Flevoland, Nederland]

Populatieontwikkeling van Grauwe Kiekendief in de Franse Lorraine : hebben beschermingsacties wel zin ?

Kris Vandekerckhove [Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, België]

Bloeiende overblijvende graanrand

Luc Van de Ryse [Land- en Tuinbouw Oost-Vlaanderen / PLBK, België]

Van kwaad tot erger...

Jan Van 't Hoff [Provincie Groningen, Nederland]